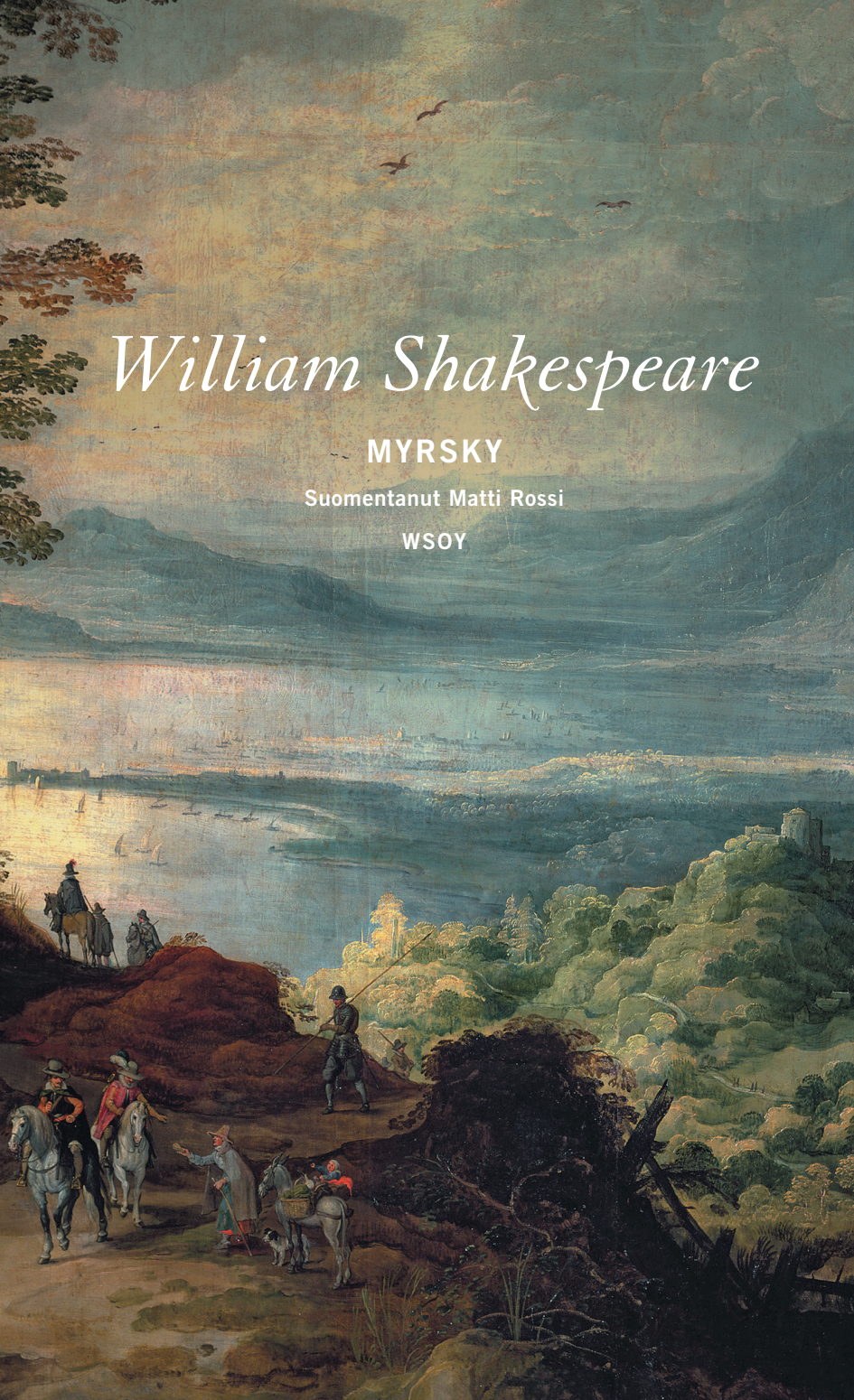

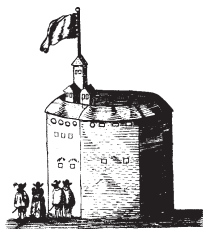
William Shakespeare

MYRSKY

Suomentanut Matti Rossi

WSOY

MYRSKY

WILLIAM
SHAKESPEARE
Myrsky

SUOMENTANUT MATTI ROSSI

ESIPUHE MARJO KAARTINEN

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

HELSINKI

Teos on saanut WSOY:n kirjallisuussäätiön tukea.

Toimitus kiittää professori Matti Rissasta asiantuntija-avusta.

Toimitus Marjut Karasmaa-Donovan

Englanninkielinen alkuteos *The Tempest*

Työssä on käytetty mm. The Oxford Shakespeare ja The New Swan Shakespeare (Advanced Series) -editioita.

© WSOY ja Matti Rossi 2010

Esipuhe © Marjo Kaartinen 2010

Suomennoksen esitysoikeuksia valvoo Nordic Drama Corner Oy,
Meritullinkatu 33 E, 00170 Helsinki.

Nimiösivun kuvassa ensimmäinen Globe-teatteri (1599–1613)

Sivulla 155 Martin Droeshoutin muotokuva Shakespearesta
ns. ensimmäisestä foliopainoksesta 1623

Graafinen suunnittelu Martti Ruokonen

ISBN 978-951-0-50138-2

PAINETTU EU:ssa

SISÄLLYS

Haaksirikkoiset 7

Myrsky

Näytelmän henkilöt 23

I näytös 25

II näytös 59

III näytös 93

IV näytös 116

V näytös 132

Epilogi 152

William Shakespearen elämä 155

HAAKSIRIKKOISET

Ihmisen osasta on kyse. William Shakespearen suosio perustuu hänen ylivertaiseen kieleensä mutta myös hänen tekstiensä ajattomuuteen, siihen miten hän ihmisen osan meille avaa. Shakespeare näyttää, miten monin tavoin me olemme elämän haaksirikkaisia, mutta vihjaa uuden onnen mahdollisuuteen. Mirandan shakespearelaisista kytköksistä sittemmin irtautunut kuolematon lausahdus uudesta uljaasta maailmasta kertoo, että toisenlainen elämä voi olla havittelemisen arvoinen.

Myrsky kuuluu Shakespearen rakastetuimpiin ja miksei myös kiistellyimpiin näytelmiin. Teoksen ensimmäisenä esitysvuotena pidetään yleisesti vuotta 1611, joten *Myrsky* kuuluu tekijänsä myöhäiseen kauteen. Jotkut ovat pitäneet sitä jopa mestarin jäähyväisteoksena. Näytelmä on innoittanut taiteilijoita kautta vuosisatojen ympäri maailmaa: vaikkapa säveltäjät Henry Purcellista Jean Sibeliukseseen (*Myrsky*, op. 109) ovat innoittuneet Shakespearen mestariteoksesta.

Myrskyn merkitykset ovat herättäneet inspiroitunutta keskustelua. Näytelmässä on kieltämättä vihjeitä moneen suuntaan ja se jättää tilaa tulkinnoille – tässä sen voima piileekin. Sen voi nähdä kertovan ihmisen osasta lukuisista eri näkökulmista: se tarinoi epäonnesta ja onnesta, minuudesta ja toiseudesta, vieraudesta, hiri-viöistä ja outoudesta. *Myrsky* puhuu elämänjanosta, valloittamisesta ja vankeudesta. Sitä kautta se kertoo myös vapaudesta ja petoksesta. Tietenkin *Myrsky* muistuttaa kaiken katoavaisuudesta; Prospero huomioi melankolisessa monologissaan:

myös pilviin ulottuvat tornit, suurenmoiset
palatsit ja juhlalliset temppelit
ja koko tämä suuri pallo tulevine asukkaineen
katoavat aineettoman kuvitelman tavoin,
usvan henkäystäkään ei siitä jää.
Meidän tomustamme kudottuja ovat unelmat,
ja uni saartaa pientä elämäämme.

Saaren merkitykset

Pelättyään katoavansa hurjassa myrskyssä »aineettoman kuvitelman tavoin» haaksirikkoiset huuhtoutuvat epätoivoisina mutta henkensä säilymisestä kiitollisina ja hämmästyneinä saarelle, joka näyttää autiolta. Tarkemmin katsoen saari suorastaan kuhisee kaikkea tavatonta. On pohdittu, olisiko saari kaukaisen Amerikan allegoria ja olisiko saaren alkuperäisempi asukas, Caliban, peräti intiaani. Sekin on mahdollista, mutta itse sijoitan mielikuvissani saaren maltillisemmin jonnekin Välimerelle. Taianomainen paikka se joka tapauksessa on, ja koska Shakespeare ei saaren sijaintia tarkemmin selitellyt, riittääköön saaren luonne meillekin sen sijaintia tärkeämmäksi ominaisuudeksi.

Myrskyä on pidetty oikeutetusti kolonisaation vertauskuvana. Totta tosiaan haaksirikkoiset luulevat valloittavansa saaren, ja heitä ennen sen ajatteli valloittaneensa Prospero, joka on tullut karkotetuksi valtakunnastaan Milanosta. Monen mielestä – etenkin valalanastajaveljen Antonion – Prosperon karkotus oli tämän omaa syytä: hän ei hoitanut hallitsijantehtäviään. Prosperon näkökulmasta taas hänet karkotettiin rikollisesti: hänen annettiin vetäytyä hallitsemisesta petos mielessä. Kun Prospero päätyy saarelle karkotettuna ja murtuneena, hän katsoo valloittajana olevansa saaren luonteva ja itsestään selvä haltija, vaikka häntä ja hänen tyttärtään Mirandaa ennen saarta asutti ainakin Caliban, Sycorax-noidan poika. Prospero kuitenkin alisti alkuperäisemmän asukkaan, Cali-

banin, kurjaksi palvelijakseen ja kohtelee tätä kuin roskaa; näytelmän komeimmat haukkumasanat kohdistuvat juuri tähän puoli-ihmiseen. Caliban kiroaa, miten huonosti Prospero häntä kohteli, piti kuin sikaa kalliioon kytkettynä, eikä hyväsydäminen Mirandakaan lopulta suuresti arvostanut tätä sietämättömän näköistä moukkaa. Mutta Calibanista lisää tuonnempana.

Valloituksen ja valloittamisen teema on näytelmän yksi keskeisistä kantavista voimista. Prospero, kotimaassaan valtansa menettäneenä, ottaa saaren siis haltuunsa lupaa kyselemättä ja ryhtyy sen valtiaaksi. Lopulta Prospero konsteineen valloittaa takaisin myös valtakuntansa Milanon; Miranda ja Ferdinand puolestaan valloittavat toistensa sydämet. Nämä valloitukset ovat olennaisia ja merkittäviä, sillä ne pitävät dynastian oikeassa suunnassa ja palauttavat lopulta oikean valtajärjestyksen. Sen sijaan jää epäselväksi saako Caliban saarensa takaisin hallintaansa vai liittyykö hän lopulta Prosperon joukkoihin ja matkaako hänkin Milanoon todistamaan nuorenparin häitä. Arielille Prospero sanoo jäähyväiset – henki jää kenties saarelleen.

Valloittamisen ottolapsi on vapaudenjano. Tässä näytelmässä vapautta himoitsevat niin Prospero, Caliban kuin Arielkin. Prospero on alun perin halunnut vapauden keskittyä tietoon ja tietämiseen, mutta mieltää lopulta saaren vankilaksi etenkin tyttärelleen, kun taas Caliban ja Ariel ovat molemmat joutuneet Prosperon tyrannian alle. Ariel-henki on joutunut Prosperon käskyläiseksi ja odottaa nyt kiihkeästi Prosperon lupaamaa vapautusta, joka ei vain tunnu koittavan, koska Prosperon suunnitelmat ovat vielä kesken. Ariel on työkalu, jonka avulla Prospero taikakonstein järjestää niin haaksirikkoiset maihin tuovan myrskyn kuin tyttärensä liiton Napolin prinssin kanssa. Myös Calibanin raivo kumpuaa hänen alistetusta asemastaan valloittaja-Prosperon palvelijana.

Kolonisaation, valloittamisen kritiikkinä *Myrskyä* ei mielestäni voi pitää. Shakespeare ei näe valloittamista lainkaan pahana. Miksi

näkisikään? 1600-luvun alun ihminen ei suinkaan sitä paheksunut – päinvastoin hän piti valloittamatta jättämistä, jos tilaisuus tarjottiin, tyystin järjestöjänä. Vihje valloittamisen tarpeellisuudesta on Caliban, joka kapinoituään Prosperoa vastaan päätyy lopulta to-teamaan, ettei Prosperon vallankäyttö sentään ollut huonoa vaan hyvää ja oikeutettua.

Valloitettu saari on arvoituksellinen niin kuin Shakespearen ajan kaunokirjalliset saaret usein olivat; siellä tulijan on kohdattava outoja ääniä ja outoja näkyjä. Paikka on selvästi henkien vallassa, mutta tulijoiden onneksi kohtalaisen hyväntahtoisten. Ylipää-tään outouden ja vierauden teemat nousevat nykylukijan silmissä *Myrskyn* kantaviksi teemoiksi.

Paha eläimellisyys

Erityisen kiinnostava *Myrskyn* outouden teemoista on lihaa ja ver-ta olevan Calibanin kauheus. Jo ensi näkemältä tulee selväksi, että Caliban on kammottavan ruma. Hänen piirteensä ovat luotaan-työntävät, eikä hän kelpaa Mirandalle mieheksi. Calibanin torju-tuksi tuleminen oikein korostuu siinä haltioitumisessa, jota Miran-da kokee nähdessään Ferdinandin ensimmäistä kertaa. Ferdinand on ihmisyyden täydellistymä, Caliban sen vastapooli, ihmisen irvi-kuva; tästä syystä Caliban ei kelpaa Mirandalle eikä tämän isälle, ja tästä syystä Ferdinand järjestetään saarelle. Haaksirikon perim-mäinen tarkoitus on järjestää Mirandan ja Ferdinandin rakastumi-nen ja varmistaa poliittinen liitto.

Rumuus viittaa vaarallisesti Calibanin eläimellisyyteen. Elu-kaksi hänet kuvataankin: läiskänaamaiseksi noidan penikaksi, moukaksi, jota ei tee mieli katsella, myrkylliseksi orjaksi, pelkäksi toryksi. Tarkalleen ottaen Caliban on kuin alkeellinen raakalainen, joskin ihmiseksi kuitenkin tunnustettu. Hän on siis villi-ihminen. Shakespeare ei tarkalleen kerro, että Calibania olisi leimannut mi-kään erityinen fyysinen poikkeama, mutta selvästi häntä oli ilkeä

Myrsky

PROSPERO:

— niin kuin tuon näyn olematon kudelma,
myös pilviin ulottuvat tornit, suurenmoiset
palatsit ja juhlalliset temppelit
ja koko tämä suuri pallo tulevine asukkaineen
katoavat aineettoman kuvitelman tavoin,
usvan henkäystäkään ei siitä jää.
Meidän tomustamme kudottuja ovat unelmat,
ja uni saartaa pientä elämäämme.

Lumoava *Myrsky* on moniin tulkintoihin houkutteleva näytelmä vieraudesta, rakkaudesta ja taikakeinoin hankitusta hyvityksestä. Milanon herttua Prospero elää karkotettuna syrjäisellä saarella tyttärensä Mirandan kanssa. Kun Prospero nostattaa myrskyn ja ajaa veljensä laivan karille saaren edustalla, Miranda kohtaa ensi kertaa ihmisiä ja rakastuu nuoreen Ferdinandiin. Onni ei kuitenkaan täyty ennen kuin vehkeilyt on torjuttu ja vääryydet hyvitetty.

Prosperon voimaa peilaavat hänen palvelijansa, ilmanhenki Ariel ja hirviömäisen rujo Caliban, noidan poika. »*Myrsky* esittelee rajanvetoa ihmisen ja eläimen välillä. — Caliban edustaa tuota rajaa, ihmisenä olemisen reuna-aluetta», kirjoittaa dosentti Marjo Kaartinen esipuheessaan.

83.2 ISBN 978-951-0-50138-2 www.wsoy.fi